

## El Racó de la Història

# L'EDIFICI DE L'ACADÈMIA DE MEDICINA DE CATALUNYA DEL CARRER DEL CARME

Joan Pujol i Ros

Manuel M. Escudé i Aixelà

Acadèmics corresponents

En el número anterior es feia un repàs de les diferents seus de l'Acadèmia de Medicina de Catalunya en el temps. En aquest article voldríem recordar les diferents institucions que ocuparen l'edifici actual: Reial Col·legi de Cirurgia (1760-1843), Facultat de Medicina (1843-1906), Escola Normal de Mestres i Reial Acadèmia de Medicina (1929-). També farem un estudi comparatiu de la distribució de l'edifici a l'any 1845 i 1906 amb l'actualitat. Per aquest motiu hem consultat les dades recollides en el llibre de Josep M. Calbet i Josep Ll. Ausín *“L'Acadèmia d'Estudiants de Medicina. (Barcelona 1845-1850)”* on s'aporten informacions procedents del *“Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar”* de Pasqual Madoz, amb estadística de l'any 1845. També hem analitzat el discurs de l'arquitecte Josep Domènech i Estapà amb motiu de la inauguració de la nova facultat de medicina del carrer de Casanova, on trobem informació de l'any 1906.

L'edifici que ocupa actualment l'Acadèmia fou construït per l'arquitecte Ventura Rodríguez Tizón (1717-1785), per acollir el Reial Col·legi de Cirurgia (1760), dirigit per Pere Virgili i Bellver (1699-1766), i que seria el segon creat a l'Estat Espanyol després del de Cadis. Hem de destacar que fou bastit en poc temps, i és una de les peces més importants de l'arquitectura neoclàssica de Barcelona, i cal valorar principalment la bellesa de l'amfiteatre anatòmic de Gimbernat. El Col·legi de Cirurgia es va destinar a la formació principalment de cirurgians per l'exèrcit, però també es formaren cirurgians per la població civil.

Amb la unificació de les llicenciatures de medicina i cirurgia l'any 1843, l'espai del Col·legi de Cirurgia seria ocupat per la facultat de ciències mèdiques, que durant dos anys també acollí l'ensenyament de la farmàcia, a més de la medicina i cirurgia. Des de 1845 fins a 1906 seria la seu de la Facultat de Medicina de Barcelona, i les pràctiques es feien a l'Hospital de la Santa Creu. En aquest període inicial, en el diccionari de Madoz es descriuen només dues aules per 443 estudiants. Una per l'amfiteatre, on hi cabien malament asseguts uns 300 alumnes, i a més a més la major part no podien veure el cadàver. Era destinada a l'ensenyament de clínica quirúrgica, anatomia, patologia interna, obstetrícia, medicina operatòria, higiene, patologia general

i fisiologia. L'altra sala era al pis principal, que era l'anomenada sala de juntes, que es dedicava a les classes de química mèdica, medicina legal, història de la medicina i moral mèdica, patologia externa i terapèutica. La biblioteca ocupava una sala paral·lela i disposava de 2.800 volums segons Madoz i 1.900-2.000 d'acord amb el que diu Saurí. La sala de dissecció estava als baixos de la sala de juntes i biblioteca. S'esmenta també l'existència d'una gabinet anatòmic, en una mena d'entresol amb terrat al carrer del Carme. Durant els mesos de més fred es feia dissecció i normalment es disposava d'uns 25 a 28 cadàvers.

Des de ben aviat es denuncià la manca d'espai, i en *«El Compilador Médico»*, òrgan de difusió de l'Acadèmia de Medicina cap a la segona meitat del segle XIX, es publica un article el 10 de juliol de 1865 demanat la construcció d'una nova facultat de medicina i de dos nous hospitals, un a cada banda de la ciutat. El document està signat per Joan Giné i Partagàs, Nicolau Homs, Joan Magaz i Antoni Mendoza, tots ells professors de la facultat de Medicina de Barcelona. El 31 de maig de 1879, el claustre de la Facultat de Medicina tracta oficialment el tema de la construcció d'una nova facultat, donades les penoses condicions en que es trobava en aquells moments. El claustre va emetre un informe dirigit a les autoritats a qui exposava que *«la necesidad de erigir un nuevo Hospital surgia no tan solo de las necesidades que tenia la enseñanza de la Medicina, sino de las condiciones misma de la población barcelonesa»*.

El 2 d'octubre de 1906, Josep Domènech i Estapà pronuncià el discurs inaugural de la nova Facultat de Medicina i l'Hospital Clínic situats al carrer Casanova, on descriu perfectament l'estat lamentable en que es trobava l'antiga facultat del carrer del Carme, i la necessitat de construir una nova facultat de medicina i l'hospital.

Sobre la ubicació de l'antiga facultat, Domènech i Estapà diu que es troba emplaçada al costat de l'Hospital de la Santa Creu, i que tenia dues plantes de 36 metres de llarg per 15 d'ample, amb un pati posterior de la mateixa longitud i 10 metres d'amplada, i que estava pensat per 50 alumnes i en el curs 1905-1906 n'hi havia més de 700. També criticava la forma de l'amfiteatre perquè presentava dificultats de visió i audició per

a una part dels assistents: *«Emplazado dicho edificio junto al Hospital de la Santa Cruz, es en su construcción sólida del pobre gusto de la época en que fue erigido, y consta de planta baja y un alto. La dependencia más notable es, sin duda, el llamado Anfiteatro de Anatomía, de figura circular y aspecto algo monumental, de 12,30 metros de diámetro interior y con cabida en gradería pétrea para 260 alumnos. Su forma, hija de las preocupaciones artísticas que dominaban al erigirse, es defectuosa, en razón a que tanto como es conveniente el semicírculo y aun más el simple segmento circular, es de malas condiciones la forma de círculo completo, porque quedan sin visualidad multitud de asientos y sin oír directamente la voz del profesor cuantos se hallen detrás del punto en que aquél se halla situado»*. L'espai que avui ocupa la sala Turró i la secretaria era utilitzat com a dispensari, i anteriorment de sala de dissecció. Era una sala fosca, mal ventilada i reduïda, amb una capacitat màxima de 100 alumnes, i amb una sola taula de dissecció per cada deu d'ells. La sala de dissecció s'havia traslladat a un pati contigu que s'havia cobert amb cristall. L'espai era encara més reduït però amb més claror. Es tractava d'una ampliació cap a la plaça del Dr. Fleming, que avui ja no es conserva. Descriu la sala Turró com el *«dispensario que sirvió de sala de disección durante muchos años, que peca de obscura y falta de ventilación, y sobre todo, reducida, pues no cabían en ella más de 100 alumnos, destinando una sola mesa para cada diez de aquellos. Hoy se ha cubierto con cristales un patinejo contiguo a dicha sala y en él con menor área aun, verdaderamente hacinados los alumnos, pero con mayor cantidad de luz, es donde se hacen actualmente las prácticas de disección»*. L'actual Sala de Presidents del primer pis era utilitzada com a aula d'exàmens, i tenia diferents usos, ja fos com a sala de juntes, de càtedra de patologia i obstetrícia o altres serveis. Tenia capacitat per uns 90 alumnes, essent el número mínim de matriculats de 250: *«de exámenes, que ha de servir y sirve de sala de juntas de la Facultad, de Cátedra de Patología y Obstetricia, y alguna más, con capacidad sólo para 90 alumnos, siendo el número mínimo de 250 los matriculados»*. Completaven la distribució de la primera planta, la biblioteca d'11 metres per 4.35, i dos locals petits per al deganat i la secretaria. Per necessitat d'espai es van habilitar altres locals que es construïren en el pati posterior, on hi trobem dues càtedres superposades, la de medicina legal i la de terapèutica: *«Pero como los imposibles matemáticos no pueden sortearse, tuvieron que habilitarse sucesivamente otros locales, y á tal objeto se han levantado construcciones semiprovisionales en el patio posterior, que hemos dicho existía detrás del edificio, superpuestas algunas de ellas y en forma de simples cobertizos todas, impropias por sus dimensiones y condiciones arquitectónicas de que en ellas explique ciencia médica un catedrático revestido de toda su autoridad y encanecido en el estudio. Y en*

*la forma dicha encontramos dos Cátedras superpuestas, de 11,80 m. de largo por 4,25 de amplitud y solo 3,70 de altura, capaces para 80 alumnos, cuando la matrícula asciende a más de 200. La de la planta baja, llamada de medicina legal y utilizada también para Fisiología y Patologías médica y quirúrgica, para que, utilizando el mismo aire viciado, entre otro profesor y otra tanda de alumnos. La Cátedra superpuesta á la anterior es la llamada Terapéutica, y que así mismo se utiliza para Histología y otras que no tienen sitio destinado. Un pequeño gabinete de Medicina legal y otro más pequeño laboratorio dedicado a la misma asignatura, un cobertizo anexo, más propio para trastera, destinado a gabinete de Fisiología, un pequeño gabinete de Histología, y dos diminutos laboratorios para clínicas médica y quirúrgica, habilitados en un rincón de la escalera, completan las dependencias utilizables y utilizadas hasta aquí»*.

Acaba aquesta part del discurs fent un resum de la capacitat i qualitat de l'edifici: *«En total, un anfiteatro principal deficiente, tres cátedras, un patinejo para disección y cuatro o cinco dependencias destinadas a laboratorios o gabinetes. No pidáis museos; solo una simple galería, con amplitud de 2,30 metros, podría destinarse a tal objeto»*.

Josep Domènech Estapà volia amb el seu discurs deixar clar la deficiència de l'antic edifici com facultat de medicina, i la imperiosa necessitat de crear-ne una nova. Com hem dit aquesta situació s'havia mantingut des de gairebé l'inici de les activitats de la facultat de medicina del carrer del Carme.

Després de l'any 1906 sembla que l'edifici estigué alguns anys tancat, i posteriorment fou ocupat durant uns anys per l'Escola Normal de Mestres. L'any 1929 seria la seu definitiva de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. La inauguració es celebrà en una sessió solemne el dia 4 d'octubre de 1929.

Actualment l'edifici no el veiem d'una manera tan negativa, i el seu aspecte noble el converteix en un marc on les sessions que s'hi celebren hi guanyen solemnitat. Cal recordar que aquest amfiteatre és un dels pocs que queden a Europa, construïts al segle XVIII, i on encara és utilitzat d'una manera habitual.

## BIBLIOGRAFIA

- CALBET i CAMARASA, J. M.; AUSÍN i HERVELLA, J. L. *L'acadèmia d'Estudiants de Medicina (Barcelona, 1845-1850)*. Barcelona, 2006. Publicacions del Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
- CORBELLA i CORBELLÀ, Jacint. *L'Àrea Sanitària de la Santa Creu. El sisè centenari de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona*. Barcelona, 2001. Publicacions del Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona.
- MADOZ, Pascual. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Barcelona, 1985, vol. I. Ed. Curial.
- PUJOL i ROS, Joan. «L'Hospital de la Santa Creu: notes sobre la seva història» a *Magazine Informatiu Som-hi Raval*, 1990; 1: 13-14.
- SAURÍ, J.; MATAS, J. *Manual Histórico-Topográfico. Guía general de Barcelona*. Barcelona, 1849. Impta. M. Saurí.